

АКТИВНІСТЬ СТУДЕНТІВ У ХУДОЖНЬО-ТВОРЧІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Мета статті: розкрити механізм формування активності студентів у процесі художньо-творчої діяльності, проаналізувати види активності на основі визначених критерій.

Діяльність в тій чи іншій сфері мистецтва розглядається людиною як найважливіший засіб та умова соціального самоутвердження, розвитку своїх індивідуальних здібностей. При цьому основними цінностями в структурі інтересу до мистецтва виступають не матеріальні стимули, а прагнення до духовного (інтелектуального, морального, морально-вольового) розвитку. Художньо-естетичні інтереси, характеризуючи спрямованість на певну сферу діяльності, виявляються в широкому діапазоні специфічних соціальних, психофізіологічних властивостей і якостей особистості.

Художньо-творча діяльність розвивається таким чином, що в ній більше інтелектуальних творчих елементів, які вимагають від особистості глибшої активності. Специфіка художньої діяльності суттєво впливає на організацію сприйняття. Між звичайним і художнім сприйняттям існує певна різниця. Звичайний парцептивний досвід принципово відрізняється від професійного художнього не стільки бідністю, скільки слабкою організованістю. Художник володіє високоорганізованою схемою сприйняття, яка є формою активного передбачення того що буде сприйнято [2, 62].

Формування естетичних інтересів студентів залежить від їх активності у художньо-творчій діяльності і вони ж безпосередньо впливають на саму активність. У зв'язку з цим розглянемо це питання більш докладно, оскільки активізація художньої творчості на заняттях живопису, малюнку, композиції має принципове значення в розробці методики формування художньо-естетичних інтересів майбутніх вчителів образотворчого мистецтва.

У деяких дослідженнях (Е.М.Горюхіне, І.П.Підласого) деталізовані критерії інтелектуальної активності: запитання учнів до вчителя; схильність до аналізу творів мистецтва, критичність; оперування здобутими знаннями, уміннями і навичками; характер занять у позаурочний час.

Активність – поняття широке, багатоаспектне. Як риса особистості активність постійно змінюється, що також ускладнює її характеристику. Все це вимагає визначення певних видів активності, що дасть змогу більш конкретно говорити про критерії.

Активність студентів в художньо-творчій діяльності в великій мірі залежить від ініціативної позиції викладача на кожному етапі навчання. Характеристикою цієї позиції є: високий рівень педагогічного мислення і його критичність, здатність і прагнення до проблемного навчання, до ведення діалогу зі студентом, прагнення до обґрунтування своїх поглядів, здатність до самооцінки своєї викладацької діяльності. У навчальній діяльності готовність, прагнення до оволодіння об'єктом пізнання виявляють себе в усвідомленні мети, яку поставив учитель або сам учень, а також у певному інтересі до проблеми. Але готовність до творчої діяльності, інтерес ще не означають реалізації потреб у конкретних умовах.

У таких випадках важливим є механізм волі – однієї з властивостей людської психіки, яка виявляється в здатності досягти поставленої мети і прагнень. Воля в разі необхідності може переводити потенціальну активність у реальну, тобто сприяє виконанню діяльності (реалізована активність). Залежно від ставлення особистості до характеру художньої діяльності, можна говорити про її репродуктивну (виконавську) або ж творчу активність.

Все це спонукає визначити творчу активність особистості як ситуативну та інтегральну, коли активність піднімається до стійких рис особистості, які характеризується чіткою спрямованістю. Інтегральна інтелектуальна активність свідчить про те, що учень не тільки з бажання засвоїв той чи інший вид мистецтва, пізнав ту чи іншу галузь знань в цілому, а в нього сформувалася потреба у постійній якісній художньо-творчій діяльності. Тому спрямованість

визначає загальне домінуюче ставлення до діяльності, позитивну мотивацію, а не приватні спонукання, тобто певну систему поглядів, інтересів, ідеалів. Мотивація, на думку В. П. Безпалька, створює стійкість інтересу індивіду, перетворює зовнішні задані цілі його діяльності у його ж внутрішні потреби [1, 192].

Інтелектуальна активність на рівні спрямованості особистості означає глибоку переконаність учня в необхідності всебічного пізнання, а її вищий рівень носить перетворюючий характер. При цьому в творчій діяльності перетворюється не тільки об'єкт, на який вона спрямована, а й суб'єкт діяльності. Таким чином, для визначення критеріїв активності необхідно враховувати:

- види діяльності (пізнавальна, творча, суспільна, ігрова), які визначають специфіку виявлення активності;
- вольові зусилля особистості в досягненні мети, що дає змогу говорити про потенціальну і реалізовану активність;
- характер діяльності суб'єкта, тобто чому він надає перевагу ініціативі, самостійності, творчості або відтворенню, копіюванню;
- стійкість, всебічність, тривалість, динаміку вияву активності.

Ці фактори дозволяють визначити такі показники інтелектуальної активності:

1. Потенціальна активність – допитливість, короткочасний інтерес, є тільки бажання пізнати нове, але воно реалізується (учні записуються до мистецьких гуртків, але участі в їх роботі не беруть; записують назви книжок, але не читають їх та ін.).

2. Реалізована активність, що передбачає виконавську активність особистості, яка виявляється у репродуктивній діяльності. Учень позитивно ставиться до таких завдань, які йому пропонуються, а саме – виконання їх на заняттях живопису, малюнку або ж у процесі факультативних занять, хоч це іноді вимагає переборювання лінощів, небажання. Виконавська активність може бути зовнішньою, механічною, якщо учні малюють, слухають, але ці процеси у них не завжди пов'язані з внутрішніми потребами інтелектуальної

діяльності; і внутрішньою (вона характерна і для інших видів діяльності, але на інших рівнях), коли учень має мету і використовує для цього засоби художньої діяльності, тобто ця діяльність мотивована.

3. Реконструктивну активність, яка допускає не лише копіювання того, що запропоновано, а й виріб засобів діяльності, використання відомих знань, прийомів дій в інших ситуаціях.

4. Творчу активність, показником якої є ініціатива, самостійність у визначенні мети, завдань, засобів пізнання, інтерес, характер діяльності (новизна, своєрідність та ін.), оптимальність діяльності (скорочення кількості дій, операцій, витрати часу, зусиль).

Творча активність художника виражається в захопленні роботою, в прагненні до самостійності і новизни, а це, як правило, проявляється в оригінальному композиційному вирішенні, в пошуку потрібних засобів вираження і використанні відповідної техніки виконання, в бажанні розширити свої знання і навички. Характер творчої активності в процесі художньої діяльності розглядається нами з точки зору активізації таких художньо-творчих здібностей, як вміння передавати подібність, підмітити в натурі характерне, передати матеріальну основу форми і закономірності її побудови – пропорції, анатомічну структуру, фактуру поверхні і т. п.

Виконавська (реалізована), реконструктивна і творча активність може мати характер ситуативний (виявляється епізодично, лише в окремих видах діяльності, у певних умовах, не постійно), а також може виступати як інтегральна якість особистості (постійно, в різних видах художньо-творчої діяльності).

Методика організації творчої діяльності на заняттях образотворчого циклу повинна забезпечувати рішення конкретних задач, пов'язаних з засвоєнням образотворчої грамоти, розуміння шляхів їх вирішення, розвиток здібностей, пошуки більш виразних засобів зображення, удосконалення вмінь і навичок в малюванні [5, 31]. Розв'язування творчої задачі вимагає від суб'єкта певного рівня знань і вмінь. Причому кожна нова наступна задача вимагає їх

розвитку. Творець змушений весь час вести пошук нових методів, способів підходу до їх розв'язання. Саме в процесі цього пошуку відбувається пробудження духовних сил. Зовнішнім виявом яких виступають радість пізнання, відчуття краси, гармонії задоволення від успіху та інші емоції, які стимулюють особистість знову і знову увійти у цей стан. Отже, сам зміст розв'язання творчої задачі може бути використаний для формування активності у художньо-творчій діяльності.

Ефективний розвиток творчих здібностей студентів можливий лише при умові їх активної цілеспрямованої діяльності на протязі всього періоду навчання. Важливо не допускати розриву між засвоєнням знань і формуванням якостей, необхідних для творчої роботи майбутнього художника-педагога. Тому, на певних етапах роботи, викладачу і самим студентам варто ставити і вирішувати завдання творчого характеру. В практиці вищих навчальних закладів мала місце подібна діяльність видатних педагогів, які прагнули в навчальних постановках розширити коло задач і підвести до власне творчого начала, поєднуючи це з навчанням основ образотворчої грамоти [4,414]. По мірі накопичення досвіду в студентів з'являється прагнення виконати роботу на більш високому професійно-художньому рівні. Такі учні відчувають потребу в пошуку цікавих, співзвучних своїм внутрішнім прагненням рішень образотворчих завдань .

Відомий вчений М. І. Чембержі у праці “Київська дитяча академія мистецтв: концептуальні засади діяльності та динаміка зростання” наголошує, що факультет образотворчого мистецтва націлений насамперед на базову академічну освіту. Методика викладання образотворчих дисциплін вирішується в площині практичної реалізації творчих завдань, їх поступового ускладнення, вияву логіки послідовності цих завдань у загальному навчальному процесі. Поряд з вимогами академічного курсу враховується вплив на світосприйняття підсвідомих чинників, фантазії, уяви тощо [6, 293].

У психолого-педагогічній літературі активність поділяється на внутрішню (розумову) і зовнішню (моторну). У процесі навчання

спостерігається як той, так й інший вид активності. Стосовно даної проблеми, активність пов'язана із свідомим цілеспрямованим виявленням зусиль учня, яка формується в процесі художньо-творчої діяльності на уроках естетичного циклу та в позакласній роботі.

Відомий педагог Шевченко Г. П. у дослідженні “Проблеми формування духовної культури молоді засобами мистецтва” наголошує, що важливим засобом формування духовної культури особистості є мистецтво [7,112]. Ми виходимо з того, що вплив різних видів мистецтва в їх органічному взаємозв'язку на особистість учня, забезпечує цілісність і гармонійність їх духовного розвитку завдяки можливості мистецтва одночасно пробуджувати весь ряд думок і почуттів.

Естетична свідомість відбиває світоглядні позиції особистості, її внутрішній світ, духовні потреби. Естетичне виховання, яке формує естетичну свідомість, здійснюється різними засобами, які пов'язані з багатством естетичних об'єктів: природа, мистецтво, праця та інше., і не є окрасою духовності, а є її змістовною суттю. Естетичне виховання засобами мистецтва прийнято називати художньо-естетичним вихованням. Акцент у ньому падає на естетичні аспекти художнього світорозуміння, естетичні основи осмислення художніх і моральних цінностей мистецтва. Художнє виховання має свою специфіку, яка виявляється в опануванні підростаючими поколіннями мовою різних видів мистецтва, навичками сприйняття і розуміння художнього образу, в розвитку художніх здібностей і обдаровань.

Аналіз видів активності студентів є основою для пошуку шляхів активізації художньо-творчої діяльності, яка повинна включати використання можливостей навчальних дисциплін, створення на заняттях ситуацій, які сприяють підвищенню активності щодо навчання, викличуть інтерес до майбутньої професії. Адже, як зазначає Забута Н. В. в праці „Структура активного навчання контекстового типу”, мета навчання – не просто вчитися для здобуття відповідних знань, а виявити таку форму активності студента, за

якої забезпечується формування професійних і соціальних якостей особистості спеціаліста [3, 28].

Висновки і перспективи. Отже, активність, будучи умовою пізнання, не є вродженою рисою особистості – вона сама фіксується в процесі діяльності і розвивається. Що ж стосується активності у художньо-творчій діяльності, то вона формується в процесі творчості і характеризується прагненням до пізнання, розумовим напруженням і виявленням морально-вольових якостей учня і водночас сама активність впливає на якість діяльності.

Ми не зводимо художньо-творчу активність до простого напруження інтелектуальних і фізичних зусиль учня, а розглядаємо її як якість діяльності учня, яка виявляється у його ставленні до змісту і процесу діяльності, в прагненні до ефективного оволодіння мистецтвознавчими і художніми знаннями. З огляду на це активізацію художньої творчості майбутніх вчителів образотворчого мистецтва слід трактувати не як підсилення художньо-творчої діяльності, а як мобілізацію викладачем особливих, характерних якостей мистецтва на розвиток інтелектуальних морально-вольових зусиль.

ЛІТЕРАТУРА

1. Беспалько В. П. Слагаемые педагогической технологии. – М.: Педагогика, 1989. – С. 192.
2. Даниэль С. М. Искусство видеть: О творческих способностях восприятия, о языке линий и красок, и о воспитании зрителя. – Л.: Искусство, 1990. – С. 223.
3. Забута Н. В. Структура активного навчання контекстового типу // Збірник наукових праць Рівненського економічно-гуманітарного інституту. – 1997 – Ч. 2. – С. 28.
4. Мастера искусства об искусстве: избранные отрывки из писем, дневников, речей и трактатов. – М.: Искусство, 1967. – Т.3. – 503 с.

5. Ростовцев Н. Н., Терентьев А.Е. Развитие творческих способностей на занятиях рисованием. – М.: Просвещение, 1987. – 176 с.
6. Чембержі М. Київська дитяча Академія мистецтв: концептуальні засади діяльності та динаміка зростання // Розвиток педагогічної та психологічної наук в Україні 1992-2002: зб. наук. пр.: Ч. 2. / АПН України / М. Чембержі. – Х.: “ОВС”, 2002. – С. 292-301.
7. Шевченко Г. П. Проблеми формування духовної культури молоді засобами мистецтва // Збірник наукових праць до 10-річчя АПН України. – Ч.ІІ. – Харків: “ОВС”, 2002. – С.112-114.